

УДК 351.88

О.О. БАГАНЕЦЬ, Міжрегіональна академія управління персоналом

А.В. ІВЧЕНКО, Міжрегіональна академія управління персоналом

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: інноваційний розвиток, комерціалізація нововведень, державно-приватне партнерство, державно-правове регулювання, сфера наукових досліджень, державні контракти

В сучасних умовах соціального розвитку, розвитку економіки в країні визначаються її інноваційним станом. В свою чергу останній визначається, по-перше, ступенем трансформацій в країні, рівнем та масштабами інноваційних імпульсів, що відбуваються в суспільстві, насиченням галузей економіки ефективними нововведеннями, їх модернізацією – розвитком науки, а по друге – розвитком освіти.

Нові цілі модернізації освітньої галузі спрямовані на розвиток національної системи освіти. Вона має відповідати викликам часу, потребам суспільства і особистості, яка здатна реалізувати себе в суспільстві, що постійно змінюється. Такі цілі освіти зумовлюють пріоритетність досліджень в галузі як педагогічної інноватики, яка в 90-х роках ХХ століття виокремилась у потужний напрям наукового супроводу модернізації освіти на всіх рівнях, так і в сфері інноваційної освіти.

Освіта має виконувати функції масового розповсюджувача, тиражувальника інновацій, з метою якнайширшого їх застосування в соціальній практиці. Доцільна постановка і вирішення питання щодо активізації ролі освіти в інноваційному розвитку країни – перетворенні процесу засвоєння знань, навчального процесу у той чи інший етап життєдіяльності нововведення, зокрема, етап виявлення проблеми або «мозкової атаки» на неї тощо. В той же час ні у науковій літературі, ні у законодавстві не поняття «педагогічна інновація» та «ін-

новаційна освіта» не розмежовуються. При цьому у літературі висвітлюється переважно те, що можна віднести до категорії «педагогічна інновація». Так, у дослідженнях (А. Хуторського [1], Л. Даниленко [2]) освітні інновації розглядаються у соціально-економічному, психолого-педагогічному, організаційно-управлінському або науково-виробничому аспектах, але мова йде про педагогічні інновації. Ці інновації можуть бути впроваджені в самий педагогічний процес з надання знань (у засоби, підходи навчання); в структури, що його забезпечують (у зміст та форми організації управління освітньою сферою, організаційну структуру закладів освіти тощо); а також у механізми засвоєння отриманої інформації.

Поняття «педагогічна інновація» розглядається як один із різновидів «освітньої інновації». Синоніми – поняття «інновації у сфері освіти» або «освітня інновація». І дійсно, спираючись на визначення «інновацій» згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», «інновації у сфері освіти або освітні інновації» можна трактувати як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно підвищують якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу. При цьому, основними елементами «освітньої інновації» є її носій (творча особистість), який має певну інноваційну ідею (ядро інновації) та проводить інноваційний експеримент (джерело інновації); споживач інновації – учень або група студентів, слухачів (які здобувають знання з певного напрямку); а також інституції, що забезпечують упровадження інновацій у навчальний процес (заклади освіти; наукові, методичні, науково-методичні установи; науково-виробничі підприємства; державні і місцеві органи управління освітою та самоврядування в галузі освіти).

Виходячи з викладеного, можна зробити висновок про те, що «інноваційними проце-

сами у сфері освіти» будуть процеси пошуку інноваційних ідей; створення (розробки) інноваційних продуктів у педагогічній науці та в системі освіти. «Інноваційним продуктом» у сфері освіти можуть бути – концепції, теорії, системи, моделі, методики, технології, методи, прийоми, форми та інше, як у навчальній діяльності, так і в забезпеченні навчального процесу.

В той же час, якщо поняття «педагогічна інновація» пов'язано з навчальним процесом, засвоєнням той чи іншій доці змістовної інформації, відповідаючи на питання «як» засвоювати ту чи іншу інформацію, то поняття «інноваційна освіта» пов'язане саме з формуванням зазначеної інформації – «що» вчити.

Визначення змісту зазначеної інформації має відбуватися виходячи з останніх наукових досягнень, а забезпечення «змички» у цьому плані науки і освіти – одна з найважливіших завдань вдосконалення правового регулювання освітньої діяльності. Позначимо її як проблему переходу до інноваційної освіти.

Наступна проблема – це завдання прискорити ступінь трансформацій в країні, швидкість інноваційних імпульсів, насичення галузей економіки ефективними нововведеннями, модернізацію усіх галузей. Як свідчить аналіз, одним з основних засобів інноваційного розвитку є комерціалізація нововведень. Комерціалізація являє собою процес перетворення об'єкта власності (інновації) в прибуток засобами торгівлі [3]. Є точки зору, згідно з якими комерціалізація визначається як отримання доходу від продажу чи використання нововведення у власному виробництві [4] або описується як процес, за допомогою якого результати науково-дослідних і дослідно-ких розробок своєчасно трансформуються в продукти і послуги на ринку [5]. Іншими словами, комерціалізацію можна представити як процес виведення інноваційних продуктів на ринок. Даний процес, на думку Ю.В. Ковтуненко [3], включає в себе кілька послідовних етапів. Це: оцінка та відбір інноваційних продуктів для виведення на ринок формування необхідних

фінансових коштів; закріплення прав на створену інновацію; організація виробництва інновації; реалізація інноваційної продукції на ринку.

Інноваційний розвиток економіки відбувається в умовах інтенсивного розвитку міждержавних економічних, політичних, соціальних та культурних зв'язків. При цьому у нових економічних і соціальних умовах інноваційний розвиток може прогресувати лише при взаємодії і взаємній збагаченні різних держав ідеями, знаннями, незважаючи на географічні та відомчі обмеження [6]. В Україні діє низка документів, присвячених інноваційному розвитку країни. Це «Стратегія інноваційного розвитку економіки», Господарський та Цивільний кодекси України, Закони України «Про освіту», «Про інноваційну діяльність», «Про наукові парки», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про інноваційну діяльність», «Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності», «Про наукову і науково-технічну діяльність» «Про індустриальні (промислові) парки», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про науково-технічну інформацію», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»; Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки» від 07.05.2008 р. № 439, «Про затвердження Державної програми прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008–2012 роки» від 11.09.2007 р. № 1118, «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні ін-

новаційної інфраструктури» на 2009–2013 роки» від 14.05.2008 р. № 447 та ін.

У той же час, практика правозастосування в Україні в інноваційній області стосовно до умов ринкової економіки поки обмежена, управлінські структури, відповідальні за технічний прогрес, діють бюрократично. Саме тому звернення до досвіду зарубіжних країн, які стикаються з даною проблемою вже не одне десятиліття, де напрацьовано механізми ефективної взаємодії держави і приватного сектору у просуванні нововведень у виробництві є цілком виправданим.

Світовим лідером у галузі інноваційної діяльності традиційно є США. Неабиякою мірою цьому сприяло комплексне правове регулювання охорони інтелектуальної власності та продуктивна співпраця держави з приватним сектором.

Відомо, що в США давно склався комплексний, системний підхід до створення сприятливих умов для дії внутрішніх механізмів, стимулюючих інноваційні процеси в усіх галузях американської змішаної економіки. В основі сучасних тенденцій лежить тривалий історичний період становлення відносин між державою з одного боку і приватним сектором, некомерційними організаціями – з другого з приводу створення і комерціалізації науково-технічних досягнень. Ці відносини характеризуються відсутністю, практично, бюрократизму і являють собою в такому вигляді складову частину процесів державно-правового регулювання економіки [6].

Суттєвою особливістю цього регулювання в США є застосування такої непрямой форми управління економікою, як контрактна (свого роду держзамовлення). Відповідні контракти укладаються державними відомствами з приватними фірмами, як з великими так і з малими підприємствами, некомерційними організаціями на проведення наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт. За цими контрактами фірми, не «відмивають» гроші (як це робиться у нас), а за замовленнями держави, постачають різні товари або послуги.

Особлива увага надається сфері наукових досліджень. Укладення держконтрактів є основною правовою формою реалізації коштів, що виділяються на науку урядом США. Ця система існує в США вже більше ста років. Позитивний ефект, комплексність, системність контрактної системи проявилися і в тому, що крім приватного сектору, визначилися місце і функції, з одного боку, державних лабораторій, а з іншого – вузівської науки.

Контракти приносять взаємну вигоду: держава з їх допомогою зосередила у своїх руках необхідну науково-технічну інформацію, фінансуючи ті види робіт, які проводили приватні фірми за своєю ініціативою; в свою чергу приватні фірми використовують наукові дані, отримані в ході досліджень, для своїх виробництв, отримуючи доступ до всієї науково-технічної інформації [7].

Щодо забезпечення приватного інтересу, нейтралізації бюрократизму, то починаючи з 1980 р. уряд США усвідомив, що 30-ти мільярдні витрати на рік з федерального бюджету не є гарантією того, що отримані результати досліджень і розробок дійдуть до ринку. Наслідком цього стало прийняття в 1980 р. відомого закону Бай-Доула і закону про технологічні інновації Стівенсона-Уайдлера. Мета зазначених законів – створення сприятливого середовища для розвитку взаємовигідної кооперації приватного та державного секторів. Закон Бай-Доула призвів свого роду революції у інноваційному розвитку, надавши університетам, некомерційним організаціям і малим підприємствам права власності на винаходи, створені за фінансової підтримки уряду. З прийняттям останнього закону в США пов'язують початок ери комерціалізації прав на охоронювані результати інтелектуальної діяльності [7].

Американська економіка 1990-х років своїм успіхом зобов'язана в значній мірі добре налагодженій і регульованій федеральними законами національній системі трансферу технологій, учасниками якої на початкових етапах, крім безпосередніх виконавців, є федера-

льний уряд, федеральні агентства та інші органи аж до законодавців, що фінансують і забезпечують юридичну підтримку інноваційній політиці. На наступних етапах до реалізації інновацій підключається приватний сектор в особі великих промислових компаній, малих підприємств, підприємців, венчурних капіталістів, спільними зусиллями яких «інновація» перетворюється на кінцевий ринковий продукт.

Успіхи США в інноваційній галузі призвели до того, що протягом останніх двох десятиліть уряди багатьох розвинених країн змінили свою політику в галузі розвитку науково-технічних процесів. Це стосується і визначення ролі держави в організації та розвитку науки, і позначення пріоритетів і механізмів розподілу ресурсів. Виходячи з вищевикладеної концепції, держави зберігають, збільшують власне наукове виробництво, посилюючи при цьому вплив на підприємницький сегмент. З урахуванням досвіду США в інших державах приймаються нормативні акти, орієнтовані на інноваційну сферу.

Підводячи підсумки викладеному, можна зазначити, що в Україні ще не створено механізми забезпечення інноваційного розвитку на кшталт тих, що діють у розвинених країнах Заходу. Відсутність такого роду механізмів викликається наявністю факторів, які можна поєднати у дві групи. Першу групу факторів можна позначити як зовнішні, а другу – як внутрішні фактори.

До зовнішніх можна віднести так званий корупційний фактор. Практично усі розподіли державних коштів за напрямом інноваційного розвитку, на проведення наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт, фінансування приватних фірм, як правило, пов'язані з корупційною складовою, обналічуванням, «відмиванням» коштів, що унеможливає їх використання за призначенням. Вирішення проблем корупції в сфері розвитку науки, винахідництва пов'язано з нейтралізацією корупції у державній виконавчій владі в цілому. По-перше, на наш погляд, нейтралі-

зація корупції у цій гільці влади, зокрема, в сфері розвитку науки, пов'язана з повною прозорістю у виділенні і витратах коштів цій сфері, поступовою передачею функцій відповідних владних структур приватному сектору на конкурсних засадах.

По-друге, слід також надати університетам, некомерційним організаціям, малим підприємствам права власності на винаходи, створені ними за фінансової підтримки уряду.

Щодо внутрішніх факторів, то до них ми відносимо сам підхід до правового регулювання об'єктів інноваційного розвитку, а точніше, їх невизначеність, локальний підхід до правотворчості, а отже і неузгодженість відповідних правових актів, їх недостатність (пробільність у правовому регулюванні процесу інноваційного розвитку), а отже і неефективність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика : науч. изд. / А. В. Хуторской. – М. : УНЦ ДО, 2005. – 222 с.
2. Даниленко Л. І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи : монографія / Л. І. Даниленко. – Київ : Логос, 1998. – 140 с.
3. Ковтуненко Ю. В. особливості організації процесу комерціалізації інноваційних розробок високотехнологічних підприємств / Ю. В. Ковтуненко // Праці Одеського політехнічного університету. – 2012. – Вип. 2 (39). – С. 313–317.
4. Мухопад В. И. Коммерциализация интеллектуальной собственности / В. И. Мухопад. – М. : Магистр, 2010. – 127 с.
5. Монастырный Е. А. Ресурсный подход к построению бизнес-процессов и коммерциализации разработок / Е. А. Монастырный, Я. Н. Грик // Инновации. – 2004. – № 7. – С. 85–87.

6. Тодосийчук А. В. На пути к инновационной экономике / Тодосийчук А. В. – М. : Оргсервис-2000, 2009. – 203 с.

7. Волынкина М. В. Правовое регулирование инновационной деятельности / Волынкина М. В. – М. : Аспект Пресс, 2007. – 247 с.

Баганець О. О. Проблеми правового регулювання інноваційної діяльності / О. О. Баганець, А. В. Івченко // Форум права. – 2014. – № 2. – С. 42–46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_9.pdf

Обґрунтовується необхідність переходу України до побудови економіки знань, інноваційного розвитку. Аргументовано важливість використання такого засобу інноваційного розвитку як комерціалізація нововведень. Розглянуто доцільність використання зарубіжного досвіду, зокрема, США у державно-правовому регулюванні просуванню нововведень, організації співпраці держави з приватним сектором.

Баганець О.О., Івченко А.В. Проблеми правового регулювання інноваційної діяльності

Обосновывается необходимость перехода Украины к построению экономики знаний, инновационного развития. Аргументирована важность использования такого средства инновационного развития как коммерциализация нововведений. Рассмотрена целесообразность использования зарубежного опыта, в частности, США в государственно-правовом регулировании продвижению нововведений, организации сотрудничества государства с частным сектором.

Baganec O.O., Ivchenko A.V. Legal Issues of Innovation

The necessity of transition of Ukraine to build a knowledge economy, innovation is substantiated. The importance of using such means as komersalizatsiya innovative development of innovations Argued. The feasibility of using international experience, particularly in the U.S. state-legal regulation of the promotion of innovation, state of cooperation with the private sector Examined.

Форум права